

Antoine Bodar

Begijnhofkerk Amsterdam 4 III 2009
Santa Maria dell'Anima Rome 6 III 2009
[Tweede Zondag van de Vasten (B)]

ABRAHAM'S OFFER

Op het heetst van de dag treedt Jahweh onder de gedaante van drie vreemdelingen op Abraham toe, terwijl die onder een boom bij de ingang van zijn tent zit. Abraham bewijst hun terstond de gastvriendschap en onthaalt hen, geeft hun te eten en te drinken. Bij het heengaan beloven de vreemdelingen dat binnen een jaar de hoogbejaarde en vruchteloze Sara alsnog moeder zal worden. Van oudsher herkennen wij, Christenen, in dat tafereel de verschijning van de Drie-ene God aan de oudste aartsvader. Wij kennen het uit de Schrift (cf. Gn 18,1-15) maar niet alleen daar –mogelijk velen meer nog tegenwoordig uit de schilderkunst. De in de Russisch-Orthodoxe Kerk als heilige vereerde Andrej Rublev schilderde de Drieuldigheidsikoon in de jaren twintig van de vijftiende eeuw: drie gestyleerde, nagenoeg gelijk uitziende engelfiguren, aan de maaltijd rond een tafel.

Jahweh houdt Zijn belofte – Hij wil niet anders als trouw zijn – en Isaak wordt geboren. Isaak is Sara's enige zoon die haar echtgenoot Abraham haar heeft geschonken (cf. Gn 21,1-7). In Isaak gaat Gods belofte, aan Abraham gedaan, in vervulling – zijn nageslacht zal groter zijn dan de sterren aan de hemel (cf. Gn 15,5; 17,6).

Abraham zendt nu zijn zoon Ismael weg samen met diens moeder, de slavin Hagar; want alleen door Isaak zal hij zich nageslacht verwerven dat zijn eigen naam draagt (cf. Gn 21,8-21).

Maar wat gebeurt dan? De Heer God stelt Abraham op de proef. Het is de voor ons nauwelijks te begrijpen beproeving die zal aantonen hoe radicaal en volledig Abraham zich op God verlaat en daarmee ons aller voorbeeld is: voor onze oudere broeders en zusters de Joden, voor ons Christenen en zelfs voor de Moslims die zich immers ook op Abraham beroepen. Dat tafereel van Gods vraag aan Abraham tot bereidheid onvoorwaardelijk afhankelijk van Hem te zijn is beeldend in zijn zwijzaamheid. Laten we het ons voor ogen brengen (cf. Gn 22,1-19):

'Ga met Isaak, uw zoon, uw enige, die gij liefhebt, naar het land van de Moria, en draag hem daar, op de berg die Ik u zal aanwijzen, als brandoffer op.' Wij vernemen niets over Abraham's reactie op deze eis. Wij vernemen alleen wat hij doet: Hij gaat op weg met zijn zoon en klooft hout voor het offer. Op de derde dag ziet hij de berg in de verte liggen en geeft daar zijn zoon het hout te dragen, terwijl hij zelf vuur en offermes draagt. Op weg naar boven verbreekt Isaak de stilte: 'Vader.' – 'Ja, mijn zoon.' – 'Wij hebben vuur en hout, maar waar is het offerdier?' – 'God zelf zal voor het offerdier zorgen, mijn zoon.'

Aangekomen op de berg bouwt Abraham een altaar, stapelt daarop het hout, bindt zijn zoon vast, legt hem bovenop het hout en steekt het mes uit om zijn zoon de keel af te snijden. Nu grijpt God in en klinkt de stem uit de hemel: 'Ik weet nu dat gij God vreest; want gij hebt Mij uw zoon, uw enige, niet willen onthouden.' – 'Omdat gij Mij uw zoon, uw enige, niet hebt onthouden, daarom zal Ik u overvloedig zegenen en uw nakomelingen even talrijk maken als de sterren aan de hemel en de zandkorrels op het strand van de zee.'

Welke is dus de eerste les die ons in deze vertelling wordt voorgehouden? Abraham's onvoorwaardelijke overgave aan God, zijn volkomen trouw, zijn volstrekt geloof in de Heer. Hij immers beschikt en geeft en neemt naar Zijn wil.

Maar hoe onredelijk komt ons Gods eis voor? Eerst de belofte alsnog een zoon te krijgen van zijn eigen vrouw Sara. Dan de wegzending van zijn andere zoon Ismael. En nu ineens deze in onze beleving verwerpelijk vordering. Gods wegen zijn evenwel geen wegen van de mens.

Hoe zeer moeten vader en zoon, offeraar en offer, daar bij het ritueel op de berg hebben geleden? Want had Abraham niet naar de intentie het offer al voltrokken? Of zou hij erop hebben vertrouwd dat God alsnog het offerdier zou aanreiken in de vorm van de daar in het struikgewas verstrikte ram? En moet niet de zoon hoogst verbaasd en hoogst ontsteld zijn geworden, toen zijn vader hem vastbond om hem kennelijk als offer – het offerdier waarnaar hij onderweg gevraagd had – op te dragen?

Niettemin gehoorzaamt de zoon aan de vader.

Zou Abraham al hebben vermoed dat God in werkelijkheid geen brandoffers wil maar alleen een zuiver hart om Hem en elkaar onderling te dienen? God wil immers geen dieroffers meer en al helemaal nooit mensoffers. Hij wil de omkering van hart en het offer – zo dat werkelijk een offer mag heten – armen te voeden en naakten te kleden en zwervers te huisvesten.

Omdat Abraham zich zonder vraag en zonder aarzeling heeft gevoegd in Gods wil, daarom heet hij met recht ons aller stamvader: 'Abraham is de grote vader van vele volkeren. Zijn eer is smetteloos. Hij heeft de wet van de Allerhoogste onderhouden en is een verbond met Hem aangegaan. Zoals hem bevolen is, heeft hij zich besneden. En in de beproeving is hij trouw bevonden.' Zo Jesus Sirach (44,19-20) en de Brief aan de Hebreëen (11,17-19): 'Door het geloof heeft Abraham, toen hij op de proef werd gesteld, Isaak ten offer gebracht. Hij offerde zijn enige zoon – hij die de belofte had ontvangen en aan wie gezegd was (Gn 21,12): "Alleen zij die van Isaak afstammen, zullen gelden als uw nageslacht." Hij verliet zich erop dat God zelfs de macht heeft doden tot leven te wekken. Daarom kreeg hij om zo te zeggen zijn zoon uit de dood terug.'

Hoe gedragen in dit tafereel Abraham en Isaak vader en zoon, offeraar en offer, zich ten aanzien van elkaar?

De vader handelt en de zoon laat zich gebeuren. Niet wat Isaak zelf doet beluisteren wij maar wat God door Abraham met hem doet. Isaak is drager van Abraham's hoop. Hij is de zoon van de belofte. Hij is het werktuig van Jahweh.

Schrijft niet Paulus onder verwijzing naar Abraham en Isaak zo over de verhouding van God de Vader jegens God de Zoon -- althans zo verstaat het de Kerk vanaf de vroegste tijd (Rom 8,32): 'Hij heeft zelfs Zijn eigen Zoon niet gespaard maar Hem voor ons allen overgeleverd.' Vanaf de vroege Kerk is Abraham's offer begrepen als voorafbeelding van Gods zending naar de wereld van Zijn Zoon om Hem te doen offeren als laatste offerdier, als definitieve zondebok, als Lam van God – onschuldig de zonden van alle mensen dragend en in Zijn offer uitwissend. Wat de engel des Heren bij het offer van Isaak op het laatst nog heeft verhinderd, heeft zich bij Christus' offer voltrokken; want Hij is overgeleverd, gemarteld en vermoord in de dood aan het kruis. Maar wij getuigen ervan dat Hij uit de dood is opgewekt en de dood zelf heeft gedood – de dood van de zonden. Hoe onbereikbaar maar boeiend en betoverend is de onschuld die ons leert van ons zelf af te zien en op te zien naar Hem Die de onschuld in persoon is. 'Zo zeer heeft God de wereld bemind', schrijft Joannes (3,16), 'dat Hij Zijn enig geboren Zoon heeft gegeven, opdat alwie in Hem gelooft niet teloor gaat maar eeuwig leven heeft'.

Christus is de onschul in persoon. Niet slechts de schoonheid redt de wereld – naar een woord van Dostojevski – meer nog doet dat de onschuld, hoewel onschul in zich zelf van nature niet anders kan zijn als schoon. Meer nog dan schoonheid redt onschuld de wereld.

Laten we nu het beeld (of de camera) wisselen:

We gaan van de berg waar Abraham meer nog dan voordien de vriend van God is geworden. Hij noemde die plek daar boven 'De Heer ziet' – zoals nog heden, zo Genesis (cf. 22,14) men zegt: 'Op de berg zal de Heer erin voorzien'. We begeven ons ver verderop en bestijgen de berg waar Jesus voor de ogen van Petrus, Joannes en Jacobus van gedaante wordt veranderd. De berg immers is bij uitnemendheid de plaats van de Godsontmoeting.

De Heer blijkt daar boven in gesprek met Mozes die de gehele Joodse wet beduidt en Elia die alle Joodse profeten vertegenwoordigt. En waarover spreken zij gedrieën? Zij spreken over de weg die Jesus in Jerusalem zal voltooien.

'En Zijn kleed werd zo stralend wit als geen volder (bleker) ter wereld maken kan', verhaalt ons de evangelist (Mc 9,3).

Kort tevoren had Jesus Zijn leerlingen voor de eerste keer voorspeld dat de Mensenzoon veel zou moeten lijden en verworpen en ter dood gebracht zou worden alvorens na drie dagen te verrijzen uit de doden (cf. Mc 8,31).

Op de berg Tabor toont God even Zijn heerlijkheid – op die wijze de drie leerlingen, die Jesus ook zouden vergezellen naar Getshemane, bemoedigend: Weliswaar zou eerst het offer moeten geschieden maar nadien zou de verheerlijking geenszins uitblijven.

In de gedaanteverandering van de Heer toont zich in enen de Drievuldige God. Hij had Zich eerder geopenbaard toen Abraham aan de drie vreemdelingen gastvriendschap had betoond en de belofte had gekregen van Sara Isaak te ontvangen. En bij de Doop van Jesus in de Jordaan had de Triniteit zich opnieuw gemanifesteerd.

Zoals lang geleden Abraham de stem uit de hemel had vernomen toen hij Isaak zou moeten offeren en zoals kort tevoren bij de aanvang van Christus' openbare leven boven de Jordaan, zo manifesteert zich nu de Drievuldigheid. Op de berg Tabor openbaart zich in de stem God de Vader, in de overschaduw van de wolk God de Heilige Geest, in Jesus Christus God de Zoon:

'En uit de wolk klonk de stem: "Dit is Mijn geliefde Zoon, luistert naar Hem." Zo de evangelist (Mc 9,7).

Laten wij in deze Veertigdagentijd eens te meer Hem beluisteren, Hem overwegen, tot Hem bidden. Laten wij ons omkeren en bekeren tot Hem Die ons het leven gunt. Laten wij omkeren naar elkaar om in daden Zijn liefde jegens elkaar gestalte te geven.